

indig worden mis-
ook in dezen tij-
id, maar tegelij-
er den Christen-
geroepen om op
staties te leveren.
vigen in alle op-
in gehoorzaam-
ken gaven tot wel-
e gehoorzaamheid
in van den ope-

daar ook zijn li-
errein van het
oetzegging dat zij
teeds zullen over-
g zich dit ten doe-
als Christen rijst
ok bij hem hang-
wuste activiteit de
auwste samen met
twikkeling van de
oor de zuiverheid
ijn kunst — is hij
stelpenden rijkdom
ie vanzelf groeien
worden gekweekt.

D. J. G.

DE III

realisme.

zoek naar de erf-
happen wordt on-
lie. Tal van romen-
egelegd, om de be-
ling van tweelingen
e kent niet de twee
a en Mina, uit zijn
de tweeling Isidor
werk: „Martin Sa-
en Katharina uit
chotz? Deze laatste
weelingen soms al-
ze bij elkaar waren
ghbroeders bij twee
afgestemd zijn.
reeds lang te vore
tweelingen, die al-
rschillende eieren
schillen meer dan
i van de verstande-
Köhn, waarbij het
ting beteekent, be-
correlatiecijfers 0,9
et cijfer 0,90. Prof.
f. Muller te Texa-
it den invloed van
enige) tweelingen
len, 14 dagen oud

or het volk, in en
sprak, en den Be-
le Wet en de Pro-
iast den voorlezer
en vertolker slaan
verzen het voorge-
sche volkstaal. Den-
telijk overgeleverd
e bewaard. De ge-
te geven, bestond
e Paulus' leermeester
zus.
rofetentargoem van
het jaar 400. Maar
zijn exegese is wel
een indruk geven
e synagoge insloe-
3 toch geen andere
ie geliefkoosde van
as.

n over het gedoele-
ndelt⁴), en plaatste
f. Ridderbos in de

Ridderbos.

ofdstuk 52.

Zie, mijn Knecht, u
poedig zijn, hij zal
in zich verheffen en
zijn.
Gelijke velen zich
taet hebben — zoo
d, geen man gelijkt
zijn gestalte en zijn
e niet als die der an-
derden —
alzo zal hij vele na-
opspringen. Ja, koning
om hem hun mond te
m; want wat hun wil
heid was zien ze en
het gehoord hebben, neem-
vaar.

bij verschillende pleegouders gebracht en zagen
elkaar niet weder vóór hun 18e jaar. Bij hun in-
telligentie-onderzoek bleek B. het cijfer 156 uit
112 punten en J. 153 punten te behalen. Ook in
karakter stemden ze bijna geheel overeen.

De opvoeding blijkt echter een sterke factor te zijn
in de ontwikkeling. Newman vond drie gevallen,
waarin één van de tweelingen een flinke opvoeding
had genoten en uitgebreid onderwijs had ontvangen,
doch de andere niet. Het resultaat van de intel-
ligentie-meting was, dat het onderscheid in de
verrichtingen 2 à 3 maal zoo groot was als bij het
gemiddeld cijfer van 50 andere door Newman
onderzochte paren.

Nog uitgebreider was het onderzoek aangaande
twee- en drielingen ingesteld door den Erfurischen
mediekring. Wat het lichaam betreft vond men
tweelingen van welke de lengte en 't gewicht en
de omvang van het hoofd eender waren. Beide
hadden een kromming aan de vingers, leerden
loopen toen ze 15 maanden oud waren, en hadden
bijna denzelfden vingerafdruk. Ook onderzocht
men drielingen, die hetzelfde gewicht hadden, alle
drie blonde haren hadden, denzelfden omvang bij
de heup, alle drie klieruitslag aan den hals, en
allen slechte tanden. Daarna zijn de schoolpres-
taties onderzocht van de twee- en drielingen, met
het resultaat, dat ze in dezelfde vakken goede of
lage cijfers behaalden.

J. Lange vond bij zijn onderzoek naar criminele
tweelingen, dat de identische tweelingen aanleg
hadden tot dezelfde misdaden. In de wils-sfeer zijn
de afwijkingen echter grooter dan in de verstands-
sfeer en die in 't gevoel nog grooter.

De psychische wet, die men op grond van deze
heden heeft geformuleerd, luidt: dat de aanleg
(disposities), die aan deze verschijnselen te
gronde ligt, van overwegend erfelijken aard is.
J. Hoffman gaat in het Zeitschrift für Paed. Psy-
chologie, 1933, zoover, dat hij besluit, dat de diep
verankerde grondtrekken van het wezen van een
kind erfelijk zijn (genotypisch bepaald) en dat de
mogelijkheid van wijziging door de omgeving
rechts de vorming van het oppervlakte-beeld be-
treft. Wellicht zal men hiertegen aanvoeren, dat
er slechts weinig tweelingen zijn, zoodat de regel
niet alle kinderen geldt. Maar op de scholen te
Hamburg vond H. Poli 147 tweelingen op de 24122
leerlingen, d.i. ruim 0,6 pCt.

Anderen hebben bevonden, dat van de volwas-
senen iedere 50e tot 60e mensch een tweeling is
en iedere 300e mensch een identische tweeling.

Een ander bezwaar tegen deze wet is, dat bij
verstandelijke overeenstemming de verschillen in
temperament, emoties, reacties op de omgeving
tusschen identische tweelingen vaak zoo groot zijn.

In zijn bekende studie „De oorsprong en het
wezen van de ziel" heeft Prof. Waterink op zeer
duidelijke wijze ons lezend publiek op de hoogte
gebracht met bovengenoemde onderzoekingen van
Mendel, Heymans en Wiersma, alsmede die van
J. Versluys en Waardenburg te dezen aanzien. Zijn
eerste conclusie: „Iedere eigenschap moet op zich-
zelf beschouwd worden en kan afzonderlijk over-
erven", is o.i. onaanvechtbaar. Hij geeft echter
ook eenige andere conclusies, die o.i. vallen onder
de door Prof. Bavinck signaleerde rubriek van
conclusies, waarmee men voorzichtig moet zijn.
Daartoe behoort o.i. deze dat het bij de Crea-
-

anisten gaat om de vraag of God onmiddellijk op-
treedt, zoodat Hij telkens weer een ziel maakt
met dezen of dien aanleg, dan of God middellijk
werkt, zoodat in heel de natuur en bij alle leven
de organische werking Gods duidelijk merkbaar is.
De lezer moet dan uit die tegenstelling dezen laatste
weg, den middellijken, kiezen, en dit is dan de con-
clusie, dat God de psychische erfelijkheid gebruikt
bij het formieren van den mensch. Deze redeneer-
ing achten we logisch niet in orde. De tegen-
stelling middellijk-onmiddellijk is niet zooals ver-
ondersteld wordt contradictorisch maar contrair,
want het gaat om een algemeen bevestigend en
een algemeen ontkennend oordeel en dan is het
mogelijk, dat beide onwaar zijn. In dit geval be-
staan er nog twee mogelijkheden. Ten eerste, dat
God onmiddellijk de persoonskern schept en daarna
middellijk de functies en belevingen daarbij laat
aanpassen. Ten andere dat God eerst het zaad en
de erfelijke eigenschappen middellijk laat opkomen
en daarna onmiddellijk de persoonlijkheid daarop
stempelt. Deze tweede mogelijkheid wordt door den
schrijver later zelf gekozen, als hij schrijft, dat God
de onsterfelijke ziel plaatst in 't levend organisme.
Ons bezwaar daartegen is, dat God als architect dan
gebonden is aan den onderbouw, die middellijk door
bloed en erfelijkheid gegeven is. Dat later die
onderbouw zulk een groote macht is geworden in
den mensch, is een gevolg van de zonde, maar niet
van de schepping. Wij hebben reeds gekozen voor
de eerstgenoemde mogelijkheid, dat God onmiddel-
lijk werkt en daarna middellijk, eerst door de
schepping en dan door de onderhouding van ieder
mensch. Wij worden daarin versterkt, doordat
Prof. L. Bouman in zijn referaat „over den oor-
sprong der ziel" eindigt met te zeggen: „Het ein-
malige, individuele in het karakter van den
mensch kan onmogelijk door phylogenese (rasge-
boorte) en autogenese (zelfopwekking) verklaard
worden. Biologisch is het probleem van den oor-
sprong der ziel onmogelijk op te lossen."

De door ons voorgestelde oplossing is geen weg-
redeneering van de erfelijkheid. Wij plaatsen haar
alleen in een ander licht. Ze is geen statische
grootheid, die men als ballast meevoert tot den
dood, maar een dynamische grootheid, die door
persoonlijkheid of vorming of door 't geloof in
Christus kan overwonnen worden.

Den Haag.

LOS.

HET BOEK VAN DE WEEK

„In de Schaduwen van Morgen".

III.

Al is naar onze meening de beantwoording van
de vraag in hoeverre sommige, ook door Prof.
Huizinga genoemde denkers met hun werken di-
recten invloed hebben uitgeoefend op de geeste-
lijke gesteldheid van de hedendaagsche massa,
niet eenvoudig¹³⁾ al missen wij helaas hier een
concrete omschrijving van 't „transcendentale ge-

6 Wij allen waren ver-
strooid als schapen, en ieder
naar zijn weg trokken wij uit
(in ballingschap). Maar het
was Jahve welgevallig, ons
aller schuld te vergeven om
zijner wil.

7 Hij bidt, en hij ontvangt
antwoord: vóór hij zijn mond
opendoet, ontvangt hij ver-
hooring. De machten der
volken zal hij als een lam ter
slachting overgeven, en als een
schaap, dat voor zijn scheer-
ders verstormt, en niemand
opent tegenover hem den
mond, om één woord te spre-
ken.

8 Uit lijden en uit straf
zal hij onze verbaanen bij-
een brengen, en de wonderen,
die ons in zijn dagen geschie-
den zullen, wie kan ze vertel-
len! Want hij zal de heers-
chers der volken vernietigen,
weg van het land Israël; de
schuld, waarmee mijn volk
zich schuldig heeft gemaakt,
zal over de volken komen.

9 En hij zal de goddeloo-
zen aan de hel overleveren,
en de rijken aan goederen, die
gewelddaden pleegden, aan den
vernietigingsdood, opdat zij,
die zonde doen, geen stand
hebben en de arglistigen met
hun mond niet spreken.

10 En het was Jahve wel-
gevallig, het overige zijn volks
te louteren, en te reinigen; zij
zullen het koningschap van
hun Messias zien, ze zullen
vele zonen en dochteren heb-
ben, ze zullen lang leven, en
zij, die de wet van Jahve
houden, zullen door zijn wel-
gevalen geluk hebben.

loof", dat de hoogleeraar als algemeen richtend
moment eert, al kunnen wij met het christelijk ge-
loof onmogelijk een „algemeen menselijke mo-
raal" als een min of meer gelijkwaardig begrip
verbinden¹³⁾ — de beschrijving, die in 't boek van
Prof. Huizinga gegeven wordt van de kwalen, die
onze samenleving aantasten in haar levenszenuw,
is zoo aangrijpend duidelijk, dat iedereen den
diagnosticus dankbaar zal moeten zijn voor zijn
scherpe ontleding.

Zeker, het leven in het verleden ontvangt van
hem wel eens te veel lof.¹⁴⁾ Ook in de perioden,
waarin het kennis-ideaal hoog gehouden werd ont-
braken gerechtvaardigde klachten over groote
geestelijke armoede geenszins. Terecht is tegen-
over Prof. Huizinga opgemerkt, dat al de stelsels
van wijsbegeerte ons niet hebben kunnen behoe-
den voor de rampen, die over ons zijn gekomen.¹⁵⁾
Aan onze waardeering voor de diagnose doet dat
alles echter geen afbreuk.

Wel is er reden om de voorgeschreven genees-
wijze nauwkeurig op haar deugdelijkheid te onder-
zoeken.

Wij hebben in het begin reeds opgemerkt dat op
een tijd waarin het vertrouwen in het mensche-
lijk vermogen groot was, een periode van groote
ontmoediging volgde. In die periode leven wij nu.
Het merkwaardige is dat de toegewijde aanhangers
van de „levensleer" een krachtige poging doen om
zich van het neerdrukkende gevoel te bevrijden.
„Wie de leer belijdt van het „bestaan" boven het
„verstaan", hij kan getuigen dat zijn volk niet
leeft in een ondergangsstemming, maar op weg is
naar een heerlijke ontplooiing van zijn krachten."

Vandaar het ijveren voor een „gemeenschap,
die zonder aarzeling en overtuiging dan ooit het
aardsche leven als voorwerp van alle streven en
handelen aanvaardt", vandaar de kreet „de aarde
heeft mij weder", vandaar het ontstaan van een
geestelijke houding, die met een „technische
eschatologie", welke naar de definitieve heers-
chappij van den mensch over de wereld en de
aarde verlangt, verbonden is.¹⁶⁾ Dat alles ver-
wijdert de hedendaagsche menscheid verder dan
ooit van het Christelijk geloof. Muur na muur
wordt opgetrokken om de scheiding steeds grooter
te maken.

Daarom kunnen wij den hoogleeraar niet volgen
wanneer hij de huidige crisis van het weten-

13) Nadat deze artikelen geschreven waren, lezen we de
bespreking van Prof. Huizinga's boek door Prof. Dr. W. J.
Aalders in het Jan-nummer van „Ethica". Daarin schrijft
Prof. Aalders o.m.: „Ik zou niet graag alle tegenwoordige
levensfilosofen over één kam scheren en bereid zijn het
pleit op te nemen voor Scheler en Jaspers, b.v. tegenover
Nietzsche en Klages". Men leze ook wat deze hoogleeraar
zegt over de verhouding van Christendom en idealisme, maar
aanhouding van Prof. Huizinga's „gelijkschakeling" van deze
twee.

14) Prof. Huizinga ziet overigens het gevaar van „ver-
kortening en simplificering" in de beschrijving der historie
zeer duidelijk (pg. 214). Zie ook Hoofdstuk III van zijn
boek. Vgl. de opmerking op pg. 22: „Het cultuurstreven
gaat niet meer uit naar een fictie-ideaal van reproductie"
met die van N. Berdjajew in zijn: „Wahrheit und Lüge des
Kommunismus". „Eine Rückkehr zur verklärten Vergangen-
heit, die nicht existiert hatte, ist eine Unmöglichkeit; die
Rückkehr zur Vergangenheit in ihrer wahren Gestalt wäre
Unsinn" (pg. 122).

15) Avondblad „N. R. Crt", 7 Dec. Feuilleton: „Een tee-
ken des Tijds".

16) N. Berdjajew, t.a.p. pg. 117.

11 Van het knechtschap
der volken zal hij hun ziel
bevrijden, ze zullen de straf
hunner vijanden zien, zich ver-
zadigen aan den buit hunner
koningen; door zijn wijsheid
zal hij (de Messias) recht-
vaardigen rechtvaardig spre-
ken, om velen aan de wet on-
derworpen te maken, en we-
gens hun zonden zal hij voor-
bede doen.

12 Derhalve wil ik hem
den buit van vele volken toe-
deelen, en de goederen van
machtige steden zal hij als buit
uitdeelen, daarom dat hij zijn
ziel den dood prijs gaf, en de
wederstrevenden der wet on-
derwierp; en voor vele schul-
digen zal hij voorbede doen,
en den wederstrevenden zal
om zijner wil vergeven wor-
den.

Let men er nu nog op, dat de woorden „daar-
om dat hij zijn ziel den dood prijs gaf" niet be-
doelen het sterven van den Messias aan te geven,
doch beduiden „dat hij zijn leven wagen dorst",
dan is het wel overduidelijk, hoe het wanhopig
misverstand van den louter-triumfantelijken Mes-
sias in het leven gehouden werd.

W.

R. S.

1) Zie „De Reformatie", 5 April 1935, art.: Het Lam Gods.

2) Strack-Billerbeck, Kommentar zum N. T. aus Talmud
und Midrasch. I, München, 1922, blz. 481.

3) K. Bornhäuser, Die Geburts- und Kindheitsgeschichte
Jesu, Gütersloh, 1930, blz. 119, met verwijzing naar denzelf-
den, Das Wirken des Christus, aldaar 1924, blz. 213 v.v.

4) Strack-Billerbeck, a.w. blz. 482 v. geeft de Duitse
vertaling, die ik in het Nederlandsch overzette.

5) Strack-Billerbeck, a.w. I, blz. 482, heeft hier de wo-
orden „als hij", doch volgens II, blz. 284, aant. 1, moeten deze
woorden geschrapt worden.

schappelijk denken niet enkel onafwendbaar noemt maar ook gewenst en goed. Wij zien haar zeker niet met hem als een „voortgang van den geest zelf, die de wetenschap over haast ontoegankelijke smalle steilen naar toppen leidt, van waar nauwelijks een pad verder schijnt te voeren." Want ook deze „voortgang" is een snelle verwijdering van het Christelijk beginsel. De ontwikkeling van de „levensleer" is nauw daarmee verbonden.

Zoolang de meening blijft heerschen dat „deze wereld van heden niet terug kan op haar pad" en dat „de gedachte, het vormscheppend vermogen, onversaagd verder moeten op den weg, dien de geest hen dwingt te gaan", zoolang beliden wordt: „wij kunnen en willen niet anders dan vooruitzien en voorwaarts gaan naar onbekende verten", is er niet het geringste uitzicht. De verwachtingen, die Prof. Huizinga op dien „onvermijdelijken voortgang" bouwt, zullen niet verwezenlijkt worden. De „ontwikkeling van den geest", los van de Schrift, bracht de ellende: hoe zal zij dan de redding kunnen brengen?

De leuze van een deel der hedendaagsche menscheit: „Wij willen niet ondergaan", die de hoogleraar overneemt, heeft slechts zin, wanneer die menscheit in volle geloofsovergave de middelen aangrijpt, die God haar wil schenken om den ondergang te voorkomen. Anders wordt die leuze tot een wanhoopskreet: een uitdrukking van de meest tragische machteloosheid.

De wereld moet daarom terug op haar pad. De wegen, waarop de menscheit heden gaat, leiden naar het verderf. Versterken wij haar niet in het noodlottige geloof, dat zij al voortgaande wel zijwegen zal ontmoeten, die om de afgronden heen leiden!

Met het taai voortlevende menselijke „voortgangsgeloof", dat ook Prof. Huizinga — ondanks al zijn scherpe kritiek daarop — niet geheel kan loslaten, moet principiëel worden gebroken. Is dat geschied dan zwijgen vooreerst de stemmen die spreken van „onvermijdelijken voortgang" en van het „onversaagd verder gaan op de wegen, waar toe de geest dwingt". „Het is een oude waarheid", lezen we in het hoofdartikel van „De Standaard" van 28 Dec., „dat wie van den rechten weg afdaalde en in de wildernis geraakte, wijs doet door den weg terug te vinden, tot hij het punt bereikt, waar de afwijking begon. Tot het punt waar de rede de geopenbaarde Waarheid verwierp, en in eigen kracht ging wandelen".

Het inzicht, dat geen voortgang mogelijk is zonder dien terugkeer, wint terrein. Arnold Brémont zegt in zijn boekje: „Une explication du monde ouvrier": „Ik heb steeds gemeend, dat mijn kameraden — (dat waren social- en syndicalistische arbeiders in Parijs) — zich bij den drempel van het Christendom bevonden... Dat nu is heelemaal onjuist. Zij zijn des te verder van het Christendom verwijderd, naarmate zij verder zijn voortgeschreden op den weg van hun heil en naarmate de vruchten van hun geestelijk leven meer zijn gaan gelijken op die van den Christelijken geest. Zij zullen geen Christenen worden, tenzij zij bemerken, dat zij aan het einde zijn gekomen van een weg, die doodloopt — is dat echter wel mogelijk, men strooit zich zelf immers altijd zand in de oogen? Zij zullen geen Christenen worden, tenzij zij omkeeren en op hun weg teruggaan tot aan het allereerste begin".

„Ils ne s'en vont qu'ils régressent et passent par zéro". Dat is een aangrijpend oordeel over de wereldbeschouwing van een massa, aan wie het „voortgangsgeloof" voortdurend was gepredikt, en die door Göhre en zoovele andere leiders was aangespoord om het „oude geloof" weg te werpen.

Wat Brémont van zijn „kameraden" zegt, geldt voor de geheele menscheit. Duidelijker dan deze schrijver deed, kan wellicht de eisch tot terugkeer niet geformuleerd worden. Alles wat de zich onafhankelijk wanende mensch verwierf, moet hij weer verlaten. Hij moet door het nul-punt: hij mag niets, heelemaal niets, behouden. Slechts op die wijze is een „katharsis", een „zuivering" mogelijk, slechts dan kan de reddende hand van Christus worden gevonden. Alle vertroosting, dat „op werkelijken, positieven voortgang de geest niet terug kan komen of wil komen", kan ons niet baten. Het „uitzicht is nog in nevelen gehuld": hoe gevaarlijk is dan de weg!

Daar komt nog iets bij. Prof. Huizinga is overtuigd van de „antinomische bepaaldheid van al ons oordeelen". Uit die bepaaldheid leidt de hoogleraar, die zooveel sprak van den voortgang van den geest, een eisch tot een gedeeltelijke terugkeer, tot een partiële bekeering af. Die ommekeer „betreft de erkenning of terugvinning van eeuwige waarden, wier wezen hen buiten den stroom van ontwikkeling en verandering stelt. Wij zijn gedwongen, in de oudere visie een deel van waarheid te bekennen. Bij het „voortstormen naar het onbekende" langs de in dichte nevelen gehulde wegen, is een „zwarte bepakkings met de waarden van het verleden" noodzakelijk.

De hand die zich nu naar die „hoogste waarden van het leven" uitstrekt, zal deze echter zoo

niet bereiken. Zij zal zich door haar „antinomische bepaaldheid" voortdurend heen en weer bewegen tusschen „twee tegenstellingen", tusschen twee reeksen, „die te voren schenen elkaar te moeten uitsluiten". Het „besef van de betrekkelijke verkiezelijkheid van twee tegengestelde beslissingen", heeft een eeuwig aanzien tengevolge. „De aanvaarding van een antinomie", schrijft Prof. Vollenhoven, „is de dood voor het leven... Wie belijdt, dat heel de kosmos het werk Gods is... komt ook tot de conclusie, dat er in den kosmos geen antinomie voorkomt." 18) Wie gelooft in de absolute onaantastbare zelfstandigheid van met elkaar strijdende wetten, mag deze wereld niet tegelijk een schepping van God noemen.

De denker, die het conflict tusschen „kennen en bestaan" ziet als een moment in een dialectisch ontwikkelingsproces van deze wereld, moge nu hopen dat de huidige ellende daarom van voorbijgaanden aard zal zijn en dat de geest zal overwinnen 19) — hij zal den „weg, dien de Drieëenige God in den Christus der Schriften heeft gebaad, waarop de Heiland der wereld met uitgebreide armen staat, zoekend naar wat verloren was" 20), niet kunnen vinden.

Gelooft Prof. Huizinga in zulk een „ontwikkelingsproces"? Het is moeilijk om op die vraag een antwoord te vinden. Want de hoogleraar aarzelt tenslotte niet om hèn gelukkig te prijzen, voor wie het hoogste in hun leven, „slechts den naam kan dragen van Hem, die sprak: Ik ben de weg, en de waarheid en het leven".

Zij zijn gelukkig, want zij gelooven in de „liefde van God, die alleen bij machte is om ons met den nood des tijds en des levens te verzoenen en hem te overwinnen".

In deze liefde ligt het geheim van den moed om alle overleggingen samen te vatten in de bede: „Uw Koninkrijk kome". 21)

Wie deze bede in volle geloofsovertuiging op de lippen neemt, belijdt dat alle dingen in Gods hand zijn en dat God de wereldhistorie leidt tot de komst van Zijn Koninkrijk.

A.

B. t. B.

18) Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven: „De noodzakelijkheid eener Chr. Logica", pg. 16.

19) Zie vooral ook het artikel van Prof. Schilder in „De Reformatie" van 20 Dec. j.l.: „Kerstfeest". Dat artikel is een prachtige kritiek op het boek van Prof. Huizinga.

20) Zie hoofdartikel van „De Standaard" van 28 Dec.

21) Prof. Dr W. J. Aalders: „De Nood des Tijds", pg. 168.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Het Tweede Reveil en wij.

I.

De Doleantieherdenking ligt weer achter ons. Wat was de Doleantie?

Ze was een uiting van nieuw Reveil in ons land. Ingezonken was het geestelijk leven alomte. In de Christelijke Geref. Kerk, zoowel als in de Herv. Kerk. In de laatste was men sinds de afwijzing van Morrees' adres door de Herv. synode (1841) en de door eigen vrienden om hals gebrachte poging tot uitkomst gedaan door Groen van Prinsterer en de zeven Haagsche heeren (1842), strijdens moede geworden. De Ethisch-Irenischen wilden niet strijden voor Schrift en Belijdenis, de Gereformeerden waren verdeeld, sommigen wilden, als bekend is, „den medischen weg" (Da Costa), anderen den „juridischen weg" (Groen e.a.). Daarbij zaten beide stroomingen nog gewangen in de contra-revolutionaire illusie van een Geref. Volkakerk. (Zie daarover breder mijn artikel „De bedoeeling Gods met dit land" in „Anti-rev. Staatskunde", Dec. 1935.)

Bovendien was Groen's instemming met de belijdenis niet geheel en al onvoorwaardelijk. Tot op zijn sterfbed bleef hij tobben met het stuk der uitverkiezing (zie aanhaling in genoemd artikel). Ook was hij bevreemd voor kerkreformatie zooals de Kerk er toen uitzag. Hij wenschte „tijdelijke verdraagzaamheid". Geen handeloosheid in de Kerk, maar ook niet „de tegenovergestelde rigting, waardoor men ook regstreeks naar de ergste letterziften, naar den triomf eener regtzinnigheid, die klanken als waarborgen beschouwt, en in den tegenwoordigen toestand der Kerk, naar het verbreken van het gekroonde riet en het uitblussen van de rookende vlaaswiek geleid wordt" (zie genoemd artikel). Natuurlijk zoo komt het niet tot reformatie.

Het zag er aan het einde van Groen's leven dan ook niet met den geestelijken strijd in ons land, zoowel op politiek, als op kerkelijk, of elk ander gebied, alderoefst uit. En de toekomst ware, naar den mensch gesproken, hopeloos geweest, had God niet in zijn bijzondere voorzienigheid een man voor ons land verwekt, die niet alleen Gods volk den weg wees, maar ook doorbraak in dien weg. In de bedoeeling Gods met ons land is Dr Kuiper in de zeventiger jaren aan ons land als een bijzondere gift Zijner genade geschonken.

De Doleantie was een beek uit dien stroom van het nieuwe Reveil, welke God toen door ons land liet uitgaan.

Het was een Calvinistisch Reveil. Bleef Groen hangen in toestemming der Belijdenis „in geest en hoofzaak", in een Evangelische volkskerk, en in een protestantsch-Christelijk karakter-ideaal voor de natie — Kuiper werd door God tot Calvin terug geleid.

Dit is wel mede zijn groote verdienste: hij bracht Calvin weer tot ons volk — en ons volk weer tot Calvin. Voor beide, voor de dubbele taak, gaf God hem buitengewone gaven.

Kuiper is de man, die gezichten zag. Gezichten in breedte en diepte van het Calvinisme en gezichten ook in den hartslag van ons Gereformeerde volk.

Groen's leuze: „Tegen de Revolutie het Evangelie" werd doorgetrokken tot het: „Tegen de Revolutie het Calvinisme". Ik zeg met opzet: doorgetrokken. Want Groen van Prinsterer en Kuiper vormen twee tegenstelling. Evenmin als Evangelie en Calvinisme twee vormen. Aan Dr Kuiper ging in de bedoeeling Gods met dit land een Groen vooraf, en moest een Groen vooraf gaan. Dat genie, dat de wortel der Revolutie zo geheel eenige wijze blootlegde, en, zij het na eenige worsteling, de principieele lijnen tegenover die van de Revolutie trok, was de grondlegger voor de nieuwe actie. En grondlegger en opbouwer vormen geen tegenstelling. Zij vullen elkander aan. Het was ook Groen van Prinsterer, die na veel strijd beide sporen voor den weg Gods in ons land gevonden had. Naast het: „Er staat geschreven", wees hij op het: „Er is geschied". Hij was het dan ook, die Kuiper op dien historischen weg Gods voor ons land wees en er hem in bracht. Kuiper ging er door Gods genade consequent in door. Die weg was de Calvinistische. Het Calvinisme, de zuiverste en diepste, de breedste en de hoogste opvatting van het Christendom, zag, naar de Schrift, God als den Schepper van de onderscheidene levenssferen. Het vordert de levenssferen op om elk, met de gaven en talenten welke God aan die schepping gaf, Hem te verheerlijken. Zoo kwam Kuiper en zijn medestrijders tot de vrijmaking dier verschillende levenssterren, opdat zij ieder naar eigen aard, God verheerlijken zouden. Vrijmaking van het staatkundige leven van de macht van ongelooft en liberalisme, opdat in dat eigen leven van den Staat Christus met Zijn Woord regeere zou. Vrijmaking van het onderwijs, opdat de Staat zich niet langer het kind en zijn opvoeding toeëigen. Het kind behoort immers naar de Schrift aan de ouders en niet aan den Staat. Om die principieele reden werd voortaan gestreden voor het ideaal: de school aan de ouders. Vrijmaking der wetenschap. En daarom een Vrije Universiteit, opdat ook de wetenschap God in Christus diene en verheerlijke. En zoo kwam Kuiper ook tot de vrijmaking der Kerk van de onschijnlijke organisatie, haar onrechtmatig opgelegd en haar leven verstikkende. En Kuiper en Rutgers en De Savornin Lohman zagen het, dat de Schrift niet anders leert dan dat de algemeene Kerk van Christus, zich al instituut openbarende, dit doet in de plaatselijke kerken. Zeker, krachtens de eenheid in Christus en door den band des Geestes en des geloofs en ook door de leerling der apostelen (Hand. 15) zich met andere plaatselijke kerken van hetzelfde geloof en dezelfde belijdenis in kerkverband vereenigende, tot onderlinge hulp en steun, opzicht en tucht, maar toch, dat Christus de plaatselijke kerken als zelfstandige, autonome, kerken ingesteld had, die vrijwillig met elkander een verband aangingen. En daarin als gelijken verkeerden. Dies het recht hadden, als dit verband tegen Gods Woord inging, om het te verbreken. En, zo zagen zij, dat dan ook het kerkverband onzer Geref. Kerken te Wezel en Embden alzoo in deze landen geleed was.

Daarheen gingen zij dan ook terug. Zoo kwam de Doleantie.

De vrucht van het tweede Reveil, waarin het Calvinisme onder ons volk weer wakker werd en opstond en beslag te leggen op één der terreinen des publieken levens. Op het kerkelijke terrein.

Voor die genade Gods hebben we Gode dank te gebracht in deze dagen.

Maar past ons nu niet bij het terugzien een toon van verootmoediging bij die dankbaarheid? Ik weet het, bijna nimmer blijft een reformatie op haar eerste hoogte staan. Er komt inzinking als het eerste vuur zijn kracht verliest. Er dreigt teruggang als het eerste gelicht, dat den strijd doormaakte, ter ruste is gekomen. Maar toch, is het niet onze roeping tegen inzinking te waken? Op dat gevaar elkander te wijzen?

En nu staat het voor sommigen heel vroom als men bij zulke gelegenheden in een algemeene klacht over geestelijke ingezonkenheid blijft hangen. Maar men wordt bitter als men speciale punten aanwijst waarin wij, naar ons inzien, inzinking of afwijking bespeuren. Daar mag niet op gewezen worden. En toch de laatste weg is die van de ware vroomheid. Dat is het: „Gij zij die man". De weg van speciale-zonde-ontdekking en bekeering. Van met die speciale zonden tot den bodem des harten, tot de oorzaak, terug geleid te worden. Zulke Nathans-taak is niet een aangename. De zaak zelf is droef genoeg. En dan daarbij: Hoe zal de boodschap ontvangen worden? Toch kunnen we gedrongen worden tot het zeggen van die boodschap. Zoo doe ik hier.

Ik ga u wijzen op enkele symptomen van onze geestelijke inzinking. Die ontdekking moet leiden tot een gaat tot den bodem des harten en — tot bekeering. Ik ga zonder beeldspraak in de verschillende punten, die ik aanwijs, op den man af. En ben immer bereid de grondigheid van mijn klacht nader te bewijzen.

De vraag bij elke van de vier door mij te noemen punten is: Hebben we daar de lijn van de tweede Revell vast gehouden en doorgetrokken? Of niet?

Ik kom allereerst tot Rutgers' kerkrecht, of, wil ge, tot 't kerkrecht der Doleantie. Ik heb daar vroeger meer over geschreven en kan er dies kort over zijn. Sommigen zien het gewicht van het punt in kwestie niet, maar die verder zien weten beter. Zie maar, om een bewijs van recenten datum bij te brengen, de inaugurele oratie van den nieuwen hoogleraar in het kerkrecht aan de V. U., dien ik hierbij openlijk verwelkom, al schijnt zijn historisch betoog tegen mij gericht. Ik ben er zeker van dat hij, als hij, zooals hij uitspreekt in de slotnoot van zijn uitgegeven oratie, de zaak zelfstandig gaat onderzoeken en zich een eigen oordeel gaat vormen. Hij het met mij in vier dingen eens zal zijn: a. dat niet de door willekeur en machtsmisbruik-over-de-kerk verdorven praktijk der vaders, maar de zuiverheid der beginselen ons leiden moet; en b. dat dies ook de uitspraken van Appolonius op zichzelf geen beslissende waarde hebben; c. dat naar de Schriftuurlijke beginselen er geen andere lijn voor ons Geref. kerkrecht is dan die door mij voorreestant wordt; en d. de door